

Ο Πατροκοσμάς ως πρότυπο του νεοελληνικού ήθους και πρόδρομος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού

Ορθοδοξία / Αγιολογία

Ηρακλής Ψάλτης, φιλόλογος

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bit.ly/2eXso2H>]

Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την νεοελληνική γλώσσα. Προτρέπει τους γονείς να σπουδάζουν τα παιδιά τους την ελληνική, την οποία συνδέει άρρηκτα με την Εκκλησία: *Να σπουδάζετε και εσείς, αδελφοί μου, να μανθάνετε γράμματα όσον ημπορείτε. Και αν δεν εμάθετε οι πατέρες, να σπουδάζετε τα παιδιά σας, να μανθάνουν τα ελληνικά, διότι και η Εκκλησία μας είνε εις την ελληνικήν. Και αν δεν σπουδάσεις τα ελληνικά, αδελφέ μου, δεν ημπορείς να καταλάβης εκείνα οπού ομολογεί η Εκκλησία μας.*

Οι ομιλίες του

Στο κήρυγμά του χρησιμοποιεί τον γλωσσικό κώδικα των λαϊκών στρωμάτων και γι' αυτό γίνεται κατανοητός από τον λαό και έχει απήχηση. Δεν είναι οι ομιλίες του μια άχρωμη ηθικολογία, αλλά βαθιά θεολογικές με πατερικό προσανατολισμό. Η θεματολογία του έχει τρεις, κυρίως, εννοιολογικούς άξονες: την ορθόδοξη πίστη και παράδοση, τη γνήσια παιδεία και την ορθόδοξη κοινωνικότητα. Η παιδεία που διαδίδει είναι αυτή που θεωρεί ότι έχει ανάγκη το υπόδουλο Γένος, η ορθόδοξη πατερική. Επισημαίνει ότι η πίστη μας δε θεμελιώθηκε από αμαθείς αγίους, αλλά από μορφωμένους και σοφούς, οι οποίοι μας εξήγησαν τις άγιες Γραφές με θεόπνευστα λόγια και μας φώτισαν. Ο Πατροκοσμάς -σε κάποιο βαθμό- αντιμετωπίζει το σχολείο σαν «συνέχεια» της Εκκλησίας[7]. Ο διαφωτισμός που διακονεί και ευαγγελίζεται είναι τριαδοκεντρικός και ορθόδοξος. Σε αυτό διαφοροποιείται από τους περισσότερους νεοέλληνες διαφωτιστές που έχουν ορθολογικό/δυτικό προσανατολισμό.

Οφείλουμε να επισημάνουμε όμως και τις «κοινωνικές» του ευαισθησίες. Προτρέπει δημόσια τους αδελφούς του: *Όσοι αδικήσατε χριστιανούς ή Εβραίους ή Τούρκους, να δώσετε το άδικον οπίσω*. Και κάποιες φορές προσθέτει, για να τονίσει την αρετή της αφιλοχρηματίας: *δεν έχω άλλο ράσο από αυτό που φοράω*. Γίνεται έτσι δυσάρεστος σε ισχυρές κοινωνικές ομάδες, όπως σε προεστούς και κοτζαμπάσηδες, στους Τούρκους και Βενετούς άρχοντες, στους Εβραίους εμπόρους -ιδιαίτερα για το γεγονός ότι πείθει τους χριστιανούς και μεταφέρουν το

παζάρι της Κυριακής το Σάββατο -την ιερή ημέρα των Εβραίων- προκαλώντας τους οικονομικές ζημιές.

Αυτό όμως το χριστιανικό και φιλάδελφο κήρυγμά του βρίσκει μεγάλη ανταπόκριση στο λαό. Στις περιοχές που επισκέπτεται προκαλεί σεισμό στις συνειδήσεις των ακροατών του. Εχθροί συμφιλιώνονται, κλέπτες επιστρέφουν τα κλοπιμαία, ληστές εγκαταλείπουν την παρανομία, πλούσιες γυναίκες προσφέρουν τα χρυσαφικά τους για φιλανθρωπία. Ο λόγος του «ευαισθητοποιεί» και τις συνειδήσεις κάποιων αρχόντων που αρχίζουν να διοικούν ηπιότερα, «ανθρωπινότερα».

Η «έξοδος»

Αυτός ο «ενοχλητικός» καλόγερος διαβάλλεται στον Κουρτ Πασά ως όργανο των Ρώσων και υποκινητής επανάστασης και γι' αυτό συλλαμβάνεται στο χωριό Κολικόντασι του Βερατίου στις 23 Αυγούστου 1779 και την επομένη χωρίς καμία δίκη, επίσημη κατηγορία και καταδικαστική απόφαση, κρεμιέται από δέντρο στις όχθες του ποταμού Άψου και το άψυχο σώμα του ρίχνεται στη συνέχεια στον ποταμό.

Η «δικαίωση»

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον ανακηρύττει με πράξη του επίσημα άγιο της Εκκλησίας μας στις 20 Απριλίου του 1961 και ορίζει η μνήμη του να τιμάται την ημέρα της θανάτωσής του, την 24 Αυγούστου κάθε έτους. Η μνήμη του τιμάται και από άλλες ορθόδοξες χριστιανικές κοινότητες, όπως της Κύπρου, της Ρωσίας, της Σερβίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, του Μαυροβουνίου, της Αρμενίας, της Ουκρανίας και της Π.Γ.Δ.Μ.

Ο Πατροκοσμάς μένει στη μνήμη μας ως η φωτισμένη εκείνη μορφή του αγίου που αποτέλεσε πρότυπο του νεοελληνικού ήθους και προετοίμασε το Γένος για την παλιγγενεσία του ανοίγοντας τον δρόμο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

[7] Γ.Δ. Μεταλληνός, «Κοσμάς ο Αιτωλός» στην εγκυκλοπαίδεια Το Βήμα Πάπυρος - Λαρούς- Μπριτάννικα, τόμος 35ος (Αθήνα: εκδοτικός οίκος Πάπυρος, 1997)247-248.

<http://bit.ly/2f5IURR>